

VODIČ ZA PROMATRANJE LOKALNIH IZBORA 2025.

GONG

Sufinancira
Europska unija

Stajališta izražena u ovom tekstu isključiva su odgovornost Gonga i ne odražavaju nužno stajalište Europske unije.

SADRŽAJ:

UVOD U PROMATRANJE IZBORA	1
Zašto promatrati izbore?	1
VAŽNE INFORMACIJE ZA PROMATRAČE	1
PRAVA I DUŽNOSTI PROMATRAČA SUKLADNO ZAKONU	2
DOZVOLA ZA PROMATRANJE	3
NAJVAŽNIJE O LOKALNIM IZBORIMA (zakonski okvir)	4
Tijela za provedbu izbora	5
Način uređenja biračkog mjesta	5
O popisima birača općenito	5
Glasanje uz potvrdu	6
Glasanje posebnih skupina birača	6
Osobe s tjelesnom manom i nepismene osobe	6
Osobe koje nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto	6
Zaštita izbornog prava – VAŽNO!	6
Kazneni zakon	7
IZBORNI MATERIJALI	8
IZBORNI DAN - KORAK PO KORAK	9
KRIZNE SITUACIJE/INCIDENTI	14
DODATAK: O PRAVIMA I DUŽNOSTIMA PROMATRAČA - IZVADAK IZ ZAKONA O LOKALNIM IZBORIMA	15

UVOD U PROMATRANJE IZBORA

Zašto promatrati izbore?

Transparentnost i otvorenost izbornog procesa provedenog u skladu sa zakonskom regulativom, osnovni su preduvjeti u **uspostavljanju, jačanju, ali i provjeri demokracije**. Mogućnost promatrača da promatraju i izvještavaju o izbornom procesu **doprinosi kontroli i transparentnosti procesa te jača povjerenje javnosti u izborni proces**. Osim toga, promatranje izbora važno je i zbog većeg **uključivanja građana u izborne aktivnosti**.

Stranački promatrači i promatrači kandidata važan su dio izbornog procesa zbog međusobne kontrole opozicije i vlasti, ali i kontrole rada biračkih odbora i izbornih povjerenstava, posebice kad u izbornim tijelima nema članova njihovih stranaka ili u slučaju kad su izborna tijela nestranačka (npr. na predsjedničkim izborima).

VAŽNE INFORMACIJE ZA PROMATRAČE

1. **Pročitajte ovaj priručnik prije dolaska na izbornu mjesto i svakako ga ponesite sa sobom.** Priručnik će vam tijekom dana biti važan saveznik te omogućiti da provjerite sve aspekte izbornog dana. Snalaženje u priručniku i vaša informiranost o izbornom procesu i svojim pravima promatrača, pomoći će vam da reagirate na točan i pravovremen način, a što je svakako jedna od uloga promatrača. Ovaj priručnik napisan je s ciljem da svaki promatrač na jednostavan način razumije i dobije sve potrebne informacije.

2. Sa sobom još **obavezno** ponesite:

- potvrdu od stranke/liste/udruga ili suglasnost kandidata o imenovanju promatrač,
- identifikacijski dokument (osobna iskaznica, putovnica).

**oba dokumeta predate biračkom odboru prilikom dolaska kako bi oni mogli provjeriti vaše podatke u evidenciji promatrača i uručiti vam akreditacije za promatrače. Akreditacija mora biti istaknuta na vidljivom mjestu cijelo vrijeme dok boravite na biračkom mjestu.*

3. **Birački odbori i izborna povjerenstva nisu vaši neprijatelji.** Većina članova izbornih tijela trudi se svoj posao obavljati profesionalno. Neke od nepravilnosti koje ćete možda uočiti nisu rezultat (zlo)namjernog djela, već slučajnog propusta ili nedostatne edukacije biračkih odbora. Stoga će većina nepravilnosti biti uklonjena nakon što predsjedniku biračkog odbora ili njegovom zamjeniku ukažete na njih.

4. **Ne ometajte rad biračkog odbora, ne ometajte tijek izbornog procesa i ne razgovarajte s biračima.** Vaša je uloga da promatrate i zapisujete ono što se događa kako biste objektivno i točno izvijestili o situaciji na biračkom mjestu. U slučaju uočenih kršenja izbornih pravila, obratite se predsjedniku biračkog odbora (ili zamjeniku ukoliko je predsjednik odsutan) i ukažite mu na to. U slučaju da ne otkloni problem, omogućiti/dozvoli daljnje kršenje pravila ili ih on sam nastavi kršiti, unesite primjedbu o tome u zapisnik o radu biračkog odbora te obavijestite svoju stranku/kandidata/udrugu o incidentu.

5. **U slučaju da vam je onemogućeno promatranje, u slučaju kriznih situacija ili incidenata** (popis

takvih situacija nalazi se pri kraju priručnika) i/ili u slučaju da vam se uskraćuje upisivanje primjedbi u zapisnik o radu biračkog odbora, o tome svakako obavijestite svoju stranku/kandidata/udrugu kako bi oni mogli dalje postupati.

**birački odbor može radi osiguravanja neometanog glasanja ograničiti broj promatrača na biračkom mjestu. Obveza u tom slučaju je da na biračkom mjestu moraju dopustiti minimalno po jednog promatrača svakog ovlaštenog predlagatelja promatrača.*

6. **Ne razgovarajte s medijima**, osim u slučaju da ste za to dobili izričito dopuštenje svoje stranke/kandidata/udruge. Svako nekoordinirano istupanje promatrača u medijima, može naštetiti stranci/kandidatu/udruzi te izbornom procesu.

7. **Ukoliko tijekom promatranja ustanovite da je sve u redu i da niste naišli na nepravilnosti, to ne znači da ste loš promatrač!** To znači da su izbori na vašem biračkom mjestu ili na vašem području promatranja dobro organizirani i provedeni.

PRAVA I DUŽNOSTI PROMATRAČA¹ SUKLADNO ZAKONU²

Pravo promatranja lokalnih izbora imaju **političke stranke, birači koji su predložili kandidate, nevladine udruge i međunarodne organizacije koje djeluju u Republici Hrvatskoj**. Promatrač ne smije biti kandidat i član izbornog tijela na izborima koje promatra.

Promatrači stranaka dužni su izbornom tijelu čiji rad promatraju predložiti **potvrdu političke stranke/liste** koja ih je odredila. Potvrdu izdaje i potpisuje osoba ovlaštena za zastupanje političke stranke, odnosno opunomoćenik kojega ta osoba ovlasti.

Promatrači nezavisnih kandidata dužni su izbornom tijelu čiji rad promatraju predložiti **suglasnost nezavisnog kandidata**.

Političkim strankama, biračima koji su predložili kandidate, nevladinim udrugama i međunarodnim organizacijama **mora se omogućiti da imaju najmanje po jednog promatrača na biračkom mjestu ili pri izbornom tijelu**.

Pravo promatranja izbora obuhvaća promatranje izborne promidžbe, tiskanje i korištenje izbornog materijala, cjelokupnog izbornog postupka, glasovanja, rada izbornih tijela i uvid u sav izborni materijal izuzev izvadaka iz popisa birača te potvrda na osnovi kojih su birači pristupili glasovanju.

Promatrač ima pravo biti nazočan radu izbornog povjerenstva za vrijeme održavanja sjednica, upozoravati na uočene nepravilnosti i tražiti njihovo otklanjanje, davati pisane, obrazložene primjedbe na rad izbornog tijela. Promatrač ima pravo zahtijevati presliku ili prijepis zapisnika o radu izbornog tijela čiji je rad promatrao.

¹ Detaljno navedena prava i dužnosti promatrača nalaze se u dodatku Priručnika.

² Zakon o lokalnim izborima

Promatrač ne smije ometati rad izbornog tijela. Predsjednik izbornog tijela može usmeno opomenuti promatrača koji ometa rad izbornog tijela te ga udaljiti, ako unatoč opomeni nastavi s ometanjem.

DOZVOLA ZA PROMATRANJE

Promatrači političkih stranaka, birača, kandidata grupe birača, nevladinih udruga i međunarodnih organizacije podnose zahtjeve za promatranje rada županijskih izbornih povjerenstava, Izbornih povjerenstva Grada Zagreba, općinskih i gradskih izbornih povjerenstava i biračkih odbora **županijskim izbornim povjerenstvima odnosno Izbornom povjerenstvu Grada Zagreba, na čijem području se namjeravaju promatrati izbori**; te Državnog izbornog povjerenstva **Državnom izbornom povjerenstvu**.

Zahtjevi za promatranje podnose se putem elektroničke pošte županijskom izbornom povjerenstvu (odnosno Izbornom povjerenstvu Grada Zagreba) na čijem se području namjeravaju promatrati izbori, ili Državnom izbornom povjerenstvu u slučaju promatranja njihovog rada, od dana objave zbirnih lista kandidacijskih lista **do najkasnije 5 dana prije održavanja izbora, odnosno do 12. svibnja 2025. u 24:00 sati**.

Adresa elektroničke pošte Državnog izbornog povjerenstva je dip@izbori.hr, a adrese elektroničke pošte županijskih izbornih povjerenstava i Izbornog povjerenstva Grada Zagreba objavljene su na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva www.izbori.hr, na poveznici „[Sastav i kontakt podaci izbornih povjerenstava](#)“.

Županijsko izorno povjerenstvo, Izorno povjerenstvo Grada Zagreba i Državno izorno povjerenstvo odobrava promatranje rada izbornih tijela rješenjem.

Nakon što se odobri promatranje izbora političkoj stranci koja je predložila kandidacijsku listu, biračima koji su predložili kandidacijsku listu birača, popis promatrača sastavlja se i dostavlja putem Aplikacije za unos promatrača.

Popis promatrača bit će objavljen na mrežnoj stranici [Državnog izbornog povjerenstva](#).

Rok za unos podataka o promatračima u Aplikaciju ističe **3 dana prije dana održavanja izbora, odnosno do 14. svibnja 2025. u 24:00 sati**.

Političke stranke i birači, kandidati grupe birača, nevladine udruge i strani promatrači, kojima je već odobreno promatranje rada izbornih tijela u prvom krugu glasovanja, ne moraju podnositi novi zahtjev za promatranje rada izbornih tijela u drugom krugu glasovanja i na ponovljenom izboru.

Oni koji u prvom krugu nisu podnijeli zahtjev za promatranje rada izbornih tijela mogu podnijeti zahtjev nadležnom izbornom povjerenstvu **do najkasnije 5 dana prije dana održavanja drugog kruga glasovanja i ponovljenog izbora, odnosno do 26. svibnja 2025. u 24:00 sati**.

Promatrači koji su uneseni u Aplikaciju za prvi krug glasovanja bit će dostupni u Aplikaciji za drugi krug glasovanja te će se isti moći mijenjati, na način da već uneseni promatrači mogu biti obrisani ili zamijenjeni novima, ili se novi promatrači mogu dodati.

Rok za unos/izmjene u Aplikaciji ističe **3 dana prije dana održavanja drugog kruga glasovanja, odnosno do 28. svibnja 2025. u 24:00 sati.**

Obaveznu uputu DIP-a pronađite [OVDJE](#).

NAJVAŽNIJE O LOKALNIM IZBORIMA (zakonski okvir)

Na lokalnim izborima biraju se **općinski načelnik, gradonačelnik i župan te njihovi zamjenici**. Također, biraju se **predstavnici (vijećnici) u općinsko/gradsko vijeće i županijsku skupštinu i Skupštinu Grada Zagreba**.

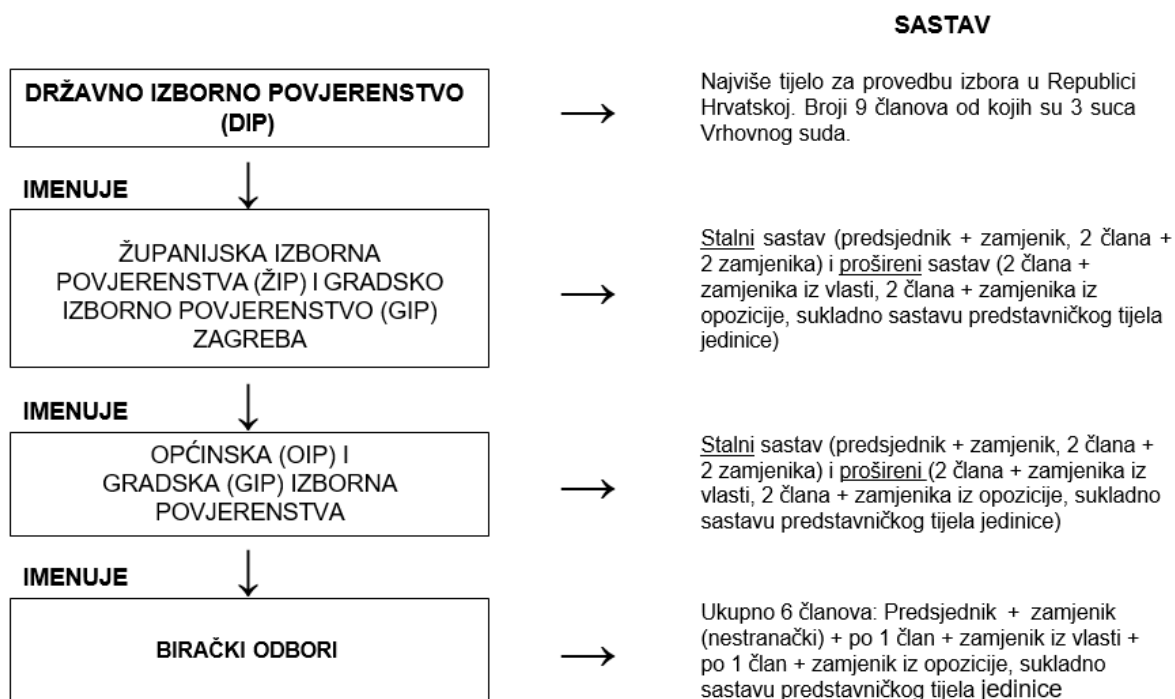
Birači biraju:			
LOKALNA SAMOUPRAVA		PODRUČNA (REGIONALNA) SAMOUPRAVA	
<i>Predstavničko tijelo</i>	<i>Izvršno tijelo</i>	<i>Predstavničko tijelo</i>	<i>Izvršno tijelo</i>
ČLANOVE OPĆINSKOG ILI GRADSKOG VIJEĆA	OPĆINSKOG NAČELNIKA ILI GRADONAČELNIKA (I ZAMJENIKE)	ČLANOVE ŽUPANIJSKE SKUPŠTINE ILI SKUPŠTINE GRADA ZAGREBA	ŽUPANA ILI GRADONAČELNIKA ZAGREBA (I ZAMJENIKE)
GLASAČKI LISTIĆ (zaokružuje se redni broj liste, svaka lista ima svoga nositelja)	GLASAČKI LISTIĆ (zaokružuje se redni broj kandidata)	GLASAČKI LISTIĆ (zaokružuje se redni broj liste, svaka lista ima svoga nositelja)	GLASAČKI LISTIĆ (zaokružuje se redni broj kandidata)

Izbori za mjesnu samoupravu

U mjestima gdje se istovremeno s lokalnim izborima održavaju i izbori za vijeća mjesnih odbora i/ili gradskih četvrti, građani će, uz četiri³ gore navedena listića, dobiti još po jedan glasački listić za vijeće mjesnog odbora i/ili za vijeće gradske četvrti.

³ Građani Zagreba dobit će dva listića na lokalnim izborima, jer Grad Zagreb ima status županije te jedan glasački listić za vijeće mjesnog odbora i jedan za vijeće gradske četvrti.

Tijela za provedbu izbora

Birački odbori izravno provode glasanje birača na biračkim mjestima, osiguravaju pravilnost i tajnost glasanja te zbrajaju rezultate glasanja na biračkom mjestu. **Članovi biračkog odbora ne smiju biti kandidati na izborima.**

Način uređenja biračkog mjesta

Na biračkom mjestu mogu se isticati samo državni simboli: grb Republike Hrvatske i zastava Republike Hrvatske. Mogu se isticati i obilježja županija, gradova odnosno općina, u skladu s njihovim statutima.

Prostorije u kojima će se glasovati treba urediti na način da se osigura tajnost glasanja, tako da nitko iz ostalog dijela prostorije ne može vidjeti kako je glasač popunio glasački listić.

Prije otvaranja biračkog mjesta birački odbor dužan je na vidljivom mjestu ispred prostorije u kojoj će se glasovati izvijestiti oglas s potpunim kandidacijskim listama i kandidatima kako bi se birači mogli informirati o svim kandidatima i listama.

Birački odbor dužan je na prednju stranu svake glasačke kutije istaknuti glasački listić kakav se ubacuje u tu glasačku kutiju.

O popisima birača općenito

U popisima birača upisani su svi punoljetni hrvatski državljani. Popis birača vodi se u uredu državne uprave za svaki grad/općinu prema prebivalištu birača.

Uredi državne uprave obavljaju upis, ispis ili dopunu podataka o biračima na temelju podataka dobivenih od građana ili od nadležnih tijela državne uprave: policijska postaja/uprava dostavlja podatke o prijavi i odjavi prebivališta i punoljetnosti građana, a matični uredi o umrlim biračima.

Izvatke iz zaključenog i potvrđenog popisa birača ured državne uprave dužan je dostaviti općinskom ili gradskom izbornom povjerenstvu najkasnije 24 sata prije otvaranja birališta. Iz potvrđenog popisa birača izlistavaju se **izvaci iz popisa birača** za svako biračko mjesto.

Na lokalnim izborima **ne postoji mogućnost glasovanja izvan mjesta svog prebivališta**.

Glasanje uz potvrdu

Hrvatski državljani koji imaju biračko pravo, a nisu upisani u izvode zaključenih i potvrđenih popisa birača dostavljenih na biračka mjesta, mogu na dan izbora dokazati biračko pravo potvrdom za glasanje nadležnog ureda državne uprave.

Građani koji su promijenili prebivalište nakon zaključivanja popisa birača (10 dana prije izbora), glasaju u mjestu prebivališta u kojemu su upisani u popis birača.

Glasanje posebnih skupina birača

Osobe na službi u oružanim snagama RH, članovi posada pomorskih i riječnih brodova pod hrvatskom zastavom i osobe lišene slobode ne glasuju na posebnim biračkim mjestima, već moraju biti u mjestu svog prebivališta ukoliko žele glasovati.

Osobe s tjelesnom manom i nepismene osobe

Osoba koja zbog tjelesne mane ili nepismenosti nije u mogućnosti osobno glasovati, mora doći na biračko mjesto s osobom od povjerenja koja će u njeno ime i po njenoj uputi izvršiti glasanje.

Osobe koje nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto

Kada birač nije u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto, a ukoliko želi glasati, mora o tome pravovremeno obavijestiti birački odbor. Na izborni dan, dva člana biračkog odbora idu u obilazak birača. Glasanje se obavlja tako što glasač stavlja glasački listić u omotnicu koju zalijepi, članovi biračkog odbora nose omotnicu na biračko mjesto i pred ostalim članovima biračkog odbora otvaraju omotnicu (kuvertu) i bez pregledavanja presavijenog glasačkog listića (radi osiguravanja tajnosti glasovanja) isti ubacuju u odgovarajuću glasačku kutiju.

Birački odbor u Zapisnik o radu upisuje podatke o osobama koje su glasovale na ovaj način.

Zaštita izbornog prava – VAŽNO!

Prigovor radi kršenja izbornih pravila u postupku kandidiranja ili u postupku izbora mogu podnijeti kandidati, stranke, 100 birača ili 5% birača izborne jedinice.

Prigovor na rad ŽIP-a podnosi se DIP-u, a na rad GIP/OIP-a i biračkih odbora podnosi se ŽIP-u, i to u roku od 48 sati od radnje na koju se stavlja prigovor. Zaštita izbornog prava ostvaruje se i podnošenjem žalbe Ustavnom sudu protiv rješenja DIP-a ili ŽIP-a o prigovoru u roku od 48 sati od primitka rješenja.

Kazneni zakon

Povreda slobode odlučivanja birača *Članak 333.*

Tko silom, ozbiljnom prijetnjom, podmićivanjem ili na drugi protuzakonit način utječe na birača da na izborima glasuje na određeni način ili da ne glasuje, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Uskrata biračkog prava *Članak 334.*

Tko u obavljanju povjerene mu dužnosti u vezi s izborima drugoga protuzakonito ne uvede u popis birača, ili ga izbriše iz tog popisa, ili mu na drugi način uskrati biračko pravo, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

Zlouporaba izbornog prava *Članak 335.*

(1) Birač koji na istim izborima glasuje nakon što je već glasovao ili glasuje umjesto drugoga pod njegovim imenom, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se tko omogućiti drugome da ponovo glasuje.

Povreda tajnosti glasovanja *Članak 336.*

Tko na izborima povrijedi tajnost glasovanja ili bez pristanka birača objavi kako je on glasovao, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.

Uništenje i krivotvorenje izbornih isprava *Članak 337.*

(1) Tko uništi, prikrije, ošteti ili neovlašteno odnese kakvu ispravu o izborima ili kakav predmet koji služi za izbore, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se tko uvede u popis birača nepostojeću osobu, umrlu osobu ili osobu koja nema biračko pravo.

Izborna prijevara *Članak 338.*

Tko dodavanjem, oduzimanjem, brisanjem glasova ili na drugi način krivotvori rezultat izbora, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Podnošenje kaznene prijave

Svaki građanin može samostalno podnijeti kaznenu prijavu zbog uočenih kaznenih djela propisanih Kaznenim zakonom (članci 333., 334., 335., 336., 337. i 338.) odlaskom u policijsku postaju ili nadležno državno odvjetništvo.

IZBORNI MATERIJALI

Dan prije izbora, birački odbori dobit će od općinskog/gradskog izbornog povjerenstva (u daljnjem tekstu O/GIP) **sljedeće materijale:**

Četiri izvotka iz popisa birača za biračke odbore i to:

- 1) izvadak iz popisa birača za izbor članova općinskog/gradskog vijeća;
- 2) izvadak iz popisa birača za izbor članova županijske skupštine;
- 3) izvadak iz popisa birača za izbor općinskog načelnika/gradonačelnika i
- 4) izvadak iz popisa birača za izbor župana;

Biračkim odborima u Gradu Zagrebu dostavit će se 4 izvotka iz popisa birača i to:

- 1) izvadak iz popisa birača za izbor članova Gradske skupštine Grada Zagreba;
- 2) izvadak iz popisa birača za izbor gradonačelnika Grada Zagreba;
- 3) izvadak iz popisa birača za izbor članova vijeća gradskih četvrti i
- 4) izvadak iz popisa birača za izbor članova vijeća mjesnih odbora.

Oglase i to:

- 1) sa svim kandidacijskim listama i zbirnim listama kandidacijskih lista
- 2) zbirnih lista kandidatura za izbor općinskog načelnika/gradonačelnika i župana
- 3) obavijest o adresi (mjestu) gdje birači mogu ishoditi potvrdu za glasanje (plavu potvrdu)

Glasačke listiće i to:

- 1) glasačke listiće za izbor članova općinskog/gradskog vijeća (roza boje);
- 2) glasačke listiće za izbor članova županijske skupštine (svijetlo smeđe boje);
- 3) glasačke listiće za izbor općinskih načelnika/gradonačelnika (bijeke boje) i
- 4) glasačke listiće za izbor župana (plave boje);

Biračkim odborima u Gradu Zagrebu bit će dostavljena 4 glasačka listića i to:

- 1) glasački listići za izbor članova Gradske skupštine Grada Zagreba (svijetlo smeđe boje);
- 2) glasački listići za izbor gradonačelnika Grada Zagreba (plave boje);
- 3) glasački listići za izbor članova vijeća gradskih četvrti (roze boje) i
- 4) glasački listići za izbor članova vijeća mjesnih odbora (bijeke boje).

Zapisnike o radu biračkih odbora (četiri različita zapisnika):

Pribor za glasanje: glasačke kutije s priborom za pečaćenje, više kemijskih olovaka, više grafitnih olovaka, više listova bijelog papira, više omotnica, iskaznice za promatrače koji dođu na biračko mjesto bez posebnih iskaznica.

IZBORNI DAN - KORAK PO KORAK

PROCEDURA NA IZBORNI DAN	PODSJETNIK ZA PROMATRAČE
<i>Prije otvaranja biračkog mjesta</i>	
Promatrač koji prati rad biračkog odbora ima pravo biti nazočan radu biračkog odbora od pripremanja biračkog mjesta prije njegovog otvaranja, za vrijeme glasovanja, prebrojavanja glasačkih listića i utvrđivanja rezultata glasovanja te stavljati primjedbe u zapisnik o radu biračkog odbora.	Dođite na biračko mjesto najkasnije pola sata prije otvaranja – u 6 i 30 , kako biste bili prisutni prilikom pečačenja biračke kutije.
Promatrač je dužan izbornom tijelu čiji rad namjerava promatrati predložiti potvrdu stranke/kandidata ili udruge kojom je imenovan kao promatrač .	Predstavite se predsjedniku, a potom i ostalim članovima biračkog odbora te drugim promatračima ukoliko su prisutni. Biračkom odboru pokažite vašu potvrdu o imenovanju ili suglasnost kandidata.
Prije početka glasovanja , birački odbor donijet će zaprimljene izborne materijale i urediti biračko mjesto. Na biračkom mjestu mogu se isticati samo državni simboli – zastava i grb Republike Hrvatske. Mogu se isticati i obilježja županija, gradova/općina u skladu s njihovim statutima.	Promotrite uređenje biračkog mjesta i materijale dostavljene od izbornog povjerenstva. Je li biračko mjesto pravilno uređeno? Je li birački odbor zaprimio sve materijale? Jesu li izvješeni oglasi s potpunim kandidacijskim listama i kandidatima na mjestima koja su vidljiva i pristupačna biračima?
Promatrač ima pravo uvida u cjelokupni izborni materijal.	Imate pravo izvršiti brojanje zaprimljenih glasačkih listića .
Nakon što su svi članovi biračkog odbora i promatrači utvrdili da su kutije prazne, pristupit će se pečačenju glasačkih kutija .	Provjerite jesu li glasačke kutije prazne i propisno zapečaćene . Je li birački odbor zalijepio primjerke glasačkih listića na kutije?
Unutar biračkog mjesta i 50 m u okolini biračkog mjesta ne smiju biti izvješeni promidžbeni materijali političkih stranaka i kandidata (traje izborna šutnja).	Krši li se izborna šutnja? Postoje li plakati i drugi promidžbeni materijali političkih stranaka ili kandidata unutar, izvan ili u blizini biračkog mjesta? Nalaze li se organizirani aktivisti neke političke stranke/kandidata u blizini biračkog mjesta?
<i>Glasanje</i>	
Biračka mjesta otvaraju se u 7:00.	Je li biračko mjesto otvoreno na vrijeme?
Tijekom glasovanja promatrač se mora smjestiti u prostoriji tako da ne ometa rad biračkog odbora, ali da ima dobar pregled svih radnji u vezi glasovanja.	Sjednite sa strane tako da ne remete odvijanje procesa glasovanja, ali tako da jasno možete vidjeti odvijanje cijele procedure. Promatrajte poštuje li se izborna procedura . Je li vas netko pokušao zastrašiti kako biste otišli?
Glasanje se obavlja osobno, glasačkim listićima. Glasanje se obavlja uz predložene važeće osobne iskaznice ili putovnice .	Slijedi li birački odbor propisanu proceduru identifikacije birača , provjerom dokumenata?

Nakon evidentiranja u svakom od četiri izvatka iz popisu birača (zaokruživanja rednog broja ispred imena birača koji je pristupio glasovanju), biraču se izdaju glasački listići .	Zaokružuje li birački odbor redni broj birača u svakom Izvratku iz popisa birača? Izdaje li se biraču samo po jedan glasački listić za svake izbore ?
Ukoliko je pri identifikaciji birača utvrđeno da je birač već zaokružen u biračkom izvadku, a tvrdi da nije glasao, birački odbor mora se konzultirati s nadležnim izbornim povjerenstvom oko daljnjih postupaka.	Je li birački odbor ispoštovao proceduru - je li kontaktirano izborno povjerenstvo?
Birački odbor dužan je po uputi DIP-a listiće za svake izbore pomiješati tako da nisu složeni po serijskim brojevima i lepezasto ih postaviti licem okrenutim prema dolje da se ne vidi serijski broj listića koji se uručuje biraču.	Je li birački odbor pomiješao listiće i postavio ih glasačke lepezasto licem okrenutim prema dolje?
Birač odlazi na mjesto za glasanje. Sloboda opredjeljenja birača i tajnost njihova glasanja zajamčeni su Ustavom. Svi birači zaokružuju jedan redni broj na glasačkom listiću. Popunjeni glasački listić birač ubacuje u glasačku kutiju prema vrsti listića.	Je li biračima omogućena tajnost glasanja ? Je li birački odbor na mjestu predviđena za ispunjavanje listića stavio kemijske olovke ? Je li biračima bilo dozvoljeno da popunjavaju svoje glasačke listiće izvan mjesta predviđenog za njihovo popunjavanje ?
Pravo je i dužnost birača da glasuje samo jedanput. Nitko ne može glasovati u ime druge osobe!	Je li bilo slučajeva obiteljskog glasanja ? Je li netko glasovao u ime druge ili drugih osoba ?
Ukoliko mu se tijekom glasanja obrati birač, promatrač je dužan uputiti ga predsjedniku biračkog odbora .	Niste ovlašteni davati upute biračima. Uputite birače na predsjednika biračkog odbora.
Ukoliko promatrač na biračkom mjestu uoči nepravilnost dužan je o tome izvijestiti predsjednika biračkog odbora .	Predsjedniku biračkog odbora, a ukoliko je odsutan njegovom zamjeniku, ukažite na uočene nepravilnosti.
Ukoliko predsjednik biračkog odbora ne otkloni ili nije u mogućnosti otkloniti nepravilnost, promatrač ima pravo upisati primjedbu u zapisnik o radu biračkog odbora i tražiti od predsjednika biračkog odbora potvrdu o obrazloženoj primjedbi promatrača.	Ukoliko predsjednik biračkog odbora ne ukloni/riješi problem na koji ste ga upozorili , upišite podatak o nepravilnosti te podatak o vašoj opomeni u formi primjedbe u zapisnik o radu biračkog odbora. Primjedba se piše na komad bijelog papira. Preporučamo da se umetne u zapisnik o radu biračkog odbora do 19 sati, a koliko ćete imati primjedbi nakon 19:00, kad započinje prebrojavanje glasačkih listića, vrijedi ista procedura.
Ukoliko su se biračkom odboru za glasanje prijavile bolesne i nemoćne osobe , najmanje 2 člana biračkog odbora idu u obilazak, noseći glasačke listiće i omotnice. Članovi biračkog odbora ići će u obilazak bolesne i nemoćne osobe samo u slučaju ako je birač dostupan	Je li poštivana procedura odlaska članova biračkog odbora kod bolesnih i nemoćnih osoba ? Imate pravo s biračkim odborom otići u obilazak bolesnih i nemoćnih birača. Jesu li članovi biračkog odbora po povratku na biračko

biračkom odboru te ako birački odbor ocijeni da će takvo glasanje moći provesti bez ometanja glasovanja na biračkom mjestu. Prilikom glasovanja, birač će sam presaviti glasački listić, staviti ga u zasebnu omotnicu (kuvertu) i zatvoriti je u prisutnosti članova biračkog odbora. Članovi biračkog odbora će, po povratku na biračko mjesto, pred ostalim članovima biračkog odbora otvoriti omotnicu i presavijen listić ubaciti u odgovarajuću glasačku kutiju. Predsjednik biračkog odbora upisat će u Zapisnik ime i prezime birača koji je glasovao na ovaj način.	mjesto otvorili omotnicu pred ostalim članovima biračkog odbora te, bez pregledavanja glasačkog listića, presavijeni listić ubacili u odgovarajuću glasačku kutiju?
Birač koji zbog tjelesne mane (slijepe osobe, osobe bez ruku) ili zbog toga što nije pismen ne može samostalno glasovati, ima pravo doći na biračko mjesto s drugom osobom od povjerenja (pismena osoba) koja ne smije biti član biračkog odbora. Osoba će po biračevoj ovlasti i uputi zaokružiti redni broj na glasačkom listiću. Predsjednik biračkog odbora navest će u Zapisnik ime i prezime birača s tjelesnom manom ili nepismenog birača koji je glasovao na takav način.	Poštuju li članovi biračkog odbora proceduru glasovanja slijepih osoba, osoba bez ruku ili nepismenih osoba?
Ukoliko na biračko mjesto pristupi birač koji nije na izvatku iz popisa birača, a nije pogriješio biračko mjesto, birača se upućuje u nadležno tijelo po potvrdu za glasanje. Policijska postaja izdaje potvrdu o prebivalištu birača ukoliko je birač nedavno prijavio prebivalište, a ured za opću upravu, koji radi na izborni dan, izdaje potvrdu za glasanje na temelju potvrde o prebivalištu.	Je li poštivana propisana procedura kod onih birača koji nisu u popisu birača? Je li birački odbor upućivao birače u nadležno tijelo po potvrdu za glasanje? Je li birački odbor uvažio potvrde za glasanje koje su donosili birači i omogućio im glasanje?
Birač koji nije upisan u popis birača i nema odgovarajuću potvrdu ne može glasovati.	Je li osobi koja nije upisana u popis birača i nije donijela odgovarajuću potvrdu bilo dozvoljeno glasanje?
Na biračkom mjestu moraju neprekidno biti nazočni predsjednik ili potpredsjednik biračkog odbora te najmanje četiri člana biračkog odbora	Jesu li u svakom trenutku na biračkom mjestu nazočna najmanje četiri člana biračkog odbora i predsjednik ili potpredsjednik i njihovi zamjenici?
Atmosfera na biračkom mjestu treba biti takva da omogućiti normalan tijek glasovanja bez pokušaja uznemiravanja ili nagovaravanja birača. Nitko ne može tražiti od birača objavu glasačkog opredjeljenja, nitko ne može biti pozvan na odgovornost zbog glasovanja ili zbog toga što nije glasovao.	Je li netko pokušao zastrašivati, ometati ili nagovarati birače? Je li bilo slučajeva nereda ili kaosa na biračkom mjestu?
Predsjednik biračkog odbora osigurava red i mir na	Jesu li na biračkom mjestu prisutne uniformirane osobe (osim pripadnika policije koji su došli na poziv

biračkom mjestu za vrijeme glasovanja, kao i nakon zatvaranja birališta. U slučaju potrebe, može zatražiti pomoć policije koja je dužna postupiti u skladu sa svojim ovlastima. Nitko, osim pripadnika policije koja dolazi na poziv predsjednika biračkog odbora, ne smije doći na biralište naoružan.	predsjednika biračkog odbora)? Jesu li prisutne neke druge neovlaštene osobe?
U slučaju da se za vrijeme glasovanja glasačka kutija potpuno napuni, ista se ne smije prazniti prije završetka glasovanja na biračkom mjestu, već se mora zatvoriti sigurnosnom naljepnicom na način da je u cijelosti zatvoren otvor kroz koji se glasački listić ubacuje. Takva puna glasačka kutija odlaže se na odgovarajuće mjesto – vidljivo članovima biračkog odbora i promatračima. Na mjesto nove glasačke kutije stavlja se nova potpuno prazna i zapečaćena kutija koja je prethodno pregledana.	Je li se s punom te novom praznom glasačkom kutijom postupilo prema navedenim procedurama?
Brojanje glasova i utvrđivanje rezultata	
Biračko mjesto zatvara se u 19:00. Svim biračima koji su se do 19:00 zatekli na biračkom mjestu, omogućit će se glasanje.	Je li biračko mjesto zatvoreno na vrijeme? Je li svim biračima koji su se zatekli na biračkom mjestu do 19:00 omogućeno glasanje?
Nakon zatvaranja biračkog mjesta, birački odbor pristupa brojanju glasova. Najprije se obavlja postupak brojanja glasova za predstavnička tijela (vijeća i skupštine), jedno po jedno, a zatim posebno za, jedne po jedne, kandidate za načelnika/gradonačelnika i župana. Postupci su isti.	Brojanje je važan i precizan dio izbornog procesa. U ocjenjivanju brojanja, morate biti sigurni da je procedura opisana u ovom priručniku u potpunosti poštivana.
Sve kemijske olovke sklanjaju se, a grafitne olovke dozvoljene su za zabilježbe koje radi predsjednik biračkog odbora.	Jesu li sa stola sklonjene sve kemijske olovke te koriste li se samo grafitne olovke u procesu prebrojavanja listića?
Najprije će se neupotrijebljeni glasački listići prebrojati, a potom spremi u omotnice koje će se zapečatiti.	Jesu li neupotrijebljeni listići prebrojani i spremljeni u omotnice koje su zapečaćene prije otvaranja glasačke kutije?
Zatim će se, sukladno izvratku iz popisa birača, utvrditi ukupan broj birača koji su pristupili glasovanju za te izbore. Također će se utvrditi broj birača koji su glasovali uz potvrdu, kao i onih koji su svoj glas dali u omotnicama.	Je li utvrđen ukupan broj birača koji su pristupili glasovanju na način da su izbrojane sve kategorije birača (iz izvratka, uz potvrdu, putem omotnica)?
Nakon otvaranja glasačke kutije, birački odbor pristupa prebrojavanju listića. Utvrđuje se ukupan broj glasačkih	Je li proglašavanje listića nevažećima i važećima opravdano? Je li ukupan broj glasačkih listića u kutiji veći od broja

listića i nevažeći glasački listići koji se spremaju u posebnu omotnicu. Ukupan broj glasačkih listića u kutiji mora biti jednak ili manji od broja birača koji su glasovali sukladno izvatku iz popisa birača. Važeći glasački listić je onaj iz kojega se nedvojbeno može utvrditi za koju je listu ili kandidata birač glasovao. Nevažeći glasački listić je neispunjeni glasački listić, listić na kojem je zaokruženo više od propisanog broja lista/kandidata ili listić iz kojeg se ne može sa sigurnošću utvrditi za koga je birač glasovao.	birača koji su glasovali sukladno izvadcima iz popisa birača? Jesu li nevažeći listići spremljeni u posebnu omotnicu? Jesu li pravilno utvrđeni nevažeći listići?
Pristupa se grupiranju važećih listića prema zaokruženim rezultatima te brojanju. Svaki član biračkog odbora ima pravo osobno prebrojati listiće. Izbrojeni listići spremaju se u omotnice s naznakom liste ili kandidata, koje se potom zalijepe.	Je li prebrojavanje listića bilo transparentno za sve članove biračkog odbora i promatrače? Jesu li svi članovi biračkog odbora dobili priliku osobno prebrojati listiće, ukoliko su to zatražili?
Nakon završetka brojanja listića, predsjednik biračkog odbora unosi podatke u zapisnik o radu biračkog odbora kemijskom olovkom. Svi članovi biračkog odbora imaju pravo staviti pisane primjedbe u zapisnik.	Jesu li svi članovi biračkog odbora i promatrači dobili priliku staviti pisane primjedbe u zapisnike o radu biračkog odbora, ukoliko su to zatražili?
Zapisnik potpisuju svi članovi biračkog odbora i imaju pravo dobiti njihov original.	Jesu li svi članovi biračkog odbora potpisali zapisnike i dobili primjerak istih, ukoliko su to zatražili?
Nakon brojanja listića i ispunjavanja zapisnika o radu biračkih odbora za sve pojedine izbore i razine, birački odbori nose cjelokupan izborni materijal u O/GIP, najkasnije u roku od 12 sati od zatvaranja birališta.	Je li opisana procedura primijenjena za sve izbore, jedne po jedne? Je li birački odbor odnio izborni materijal u O/GIP u propisanom roku od zatvaranja birališta?
OIP/GIP/ŽIP	
Promatrači imaju pravo pratiti provođenje izbora tijekom čitavog izbornog postupka, a napose rad izbornih povjerenstava na svim razinama te rad biračkih odbora.	Promatrači imaju pravo pratiti izborni materijal od biračkog mjesta do izbornog povjerenstva. Pravila za promatranje ostaju ista.
O/GIP ispunjavaju zapisnike o svom radu. Svaki član O/GIP-a i promatrači imaju pravo stavljati pismene primjedbe u zapisnike o radu O/GIP-a.	Jesu li svi članovi O/GIP-a i promatrači dobili priliku staviti pismene primjedbe u zapisnike o radu O/GIP-a, ukoliko su to zatražili?
O/GIP će utvrditi rezultate glasovanja na biralištima na svom području najkasnije u roku od 24 sata od zatvaranja birališta. Za izbor župana i županijske skupštine O/GIP će dostaviti izborne rezultate, zajedno sa zapisnikom o radu ŽIP-u, na način i u roku koji mu ono odredi.	Jesu li O/GIP utvrdili rezultate glasovanja u zadanom roku? Jesu li O/GIP odnijeli izborni materijal u ŽIP u zadanom roku?

KRIZNE SITUACIJE/INCIDENTI

Ono što se za birački proces smatra kriznom situacijom ili incidentom je:

- nije vam dozvoljen ulazak na biračko mjesto ili ste s njega bezrazložno udaljeni;
- bilo koji oblik fizičkog nasilja na biračkom mjestu;
- dulje zadržavanje uniformiranih osoba unutar biračkog mjesta za vrijeme glasovanja ako nisu došle na poziv predsjednika biračkog odbora;
- sustavno kršenje izbornog zakona i pravila;
- kršenje odredbi Kaznenog zakona;
- stvaranje kaosa na biračkom mjestu;
- nedostatak/nestanak glasačkog materijala;
- ubacivanje više od jednog glasačkog listića u kutiju;
- nakon otvaranja glasačke kutije ustanovljeno je da ima više glasačkih listića od ukupnog broja birača koji su pristupili glasovanju;
- birački odbor odbio je unijeti vašu primjedbu u zapisnik o radu biračkog odbora, kao i potpisati se na vaš primjerak primjedbe.

U slučaju neke od navedenih situacija, unesite primjedbu u zapisnik o radu biračkog odbora, a svoju udrugu, stranku ili kandidata za kojega promatrate izbore odmah obavijestite o incidentu.

Napomena: Radi kršenja izbornih pravila, kandidati i stranke (kao i 100 birača ili 5% birača izborne jedinice) mogu podnijeti prigovor županijskom izbornom povjerenstvu, stoga o kršenju izbornih pravila izvještavajte informirano, točno i objektivno.

Pretpostavljamo da imate dogovoren interni protokol oko dojava takvih situacija, a ono što vam mi savjetujemo je da o incidentu izvijestite točno (broj i adresa biračkog mjesta, predsjednik biračkog odbora, opis situacije) i objektivno. Svako napuhavanje situacije ili vaše nepoznavanje pravila, osim što nije korektno, može se okrenuti protiv vas i vaše stranke/kandidata, ali i izazvati nepotrebne tenzije u zajednici.

Želimo vam ugodno promatranje izbora!

DODATAK: O PRAVIMA I DUŽNOSTIMA PROMATRAČA - IZVADAK IZ ZAKONA O LOKALNIM IZBORIMA

Vrste promatrača

Članak 118.

(1) Pravo promatrati izborni postupak, provedbu izbora te rad izbornih tijela imaju:

- promatrači političkih stranaka registriranih u Republici Hrvatskoj koje su predložile kandidacijsku listu, odnosno kandidata (dalje: promatrači političkih stranaka),
- promatrači birača koji su predložili kandidacijsku listu birača, odnosno kandidata (dalje: promatrači birača),
- promatrači nevladinih udruga registriranih u Republici Hrvatskoj kao udruga koja djeluje na području neovisnog promatranja izbornih postupaka i/ili promicanja ljudskih i građanskih prava (dalje: promatrači nevladinih udruga)
- promatrači međunarodnih organizacija koje djeluju u Republici Hrvatskoj (dalje: strani promatrači).

(2) Pravo promatranja izbora obuhvaća promatranje cjelokupnog izbornog postupka, a naročito glasanje, rad izbornih tijela i uvid u cjelokupni izborni materijal.

Način određivanja promatrača

Članak 119.

(1) Politička stranka, odnosno udruga dužna je promatraču kojega je odredila izdati potvrdu o svojstvu promatrača. Potvrdu izdaje i potpisuje osoba ovlaštena za zastupanje političke stranke, odnosno udruge određena statutom ili drugom odlukom donesenom na temelju statuta stranke, odnosno punomoćnik kojega ta osoba ovlasti.

(2) Predlagatelj ili nositelj kandidacijske liste birača, predlagatelj kandidature kandidata grupe birača, odnosno birači nacionalnih manjina ili kandidat grupe birača dužni su promatraču kojega su odredili izdati potvrdu o svojstvu promatrača. Potvrdu izdaje i potpisuje predlagatelj ili nositelj kandidacijske liste birača, birači nacionalnih manjina, predlagatelj kandidature kandidata grupe birača ili kandidat grupe birača, odnosno punomoćnik kojeg ta osoba ovlasti.

(3) Kandidat na izborima ne smije biti promatrač na izborima za koje je kandidat.

Podnošenje zahtjeva za promatranje izbora

Članak 120.

(1) Političke stranke te osobe iz članka 119. stavka 2. ovoga Zakona mogu podnijeti zahtjev za promatranje izbora od dana objave zbirnih lista kandidacijskih lista, odnosno zbirnih lista kandidatura.

Uz zahtjev za promatranje izbora podnosi se i potvrda političke stranke, odnosno potvrda predlagatelja kandidature kandidata grupe birača ili kandidata grupe birača o svojstvu promatrača.

(2) Nevladine udruge i strani promatrači mogu podnijeti zahtjev za promatranje izbora od dana stupanja na snagu odluke o raspisivanju izbora. Uz zahtjev za promatranje izbora nevladina udruga će dostaviti presliku rješenja o upisu u registar udruga, a strani promatrač odobrenje Državnog izbornog povjerenstva.

(3) Na prijedlog međunarodne organizacije koja djeluje u Republici Hrvatskoj status stranog promatrača odobrenjem utvrđuje Državno izborno povjerenstvo.

(4) Zahtjevi za promatranje izbora i popis promatrača dostavljaju se nadležnom županijskom izbornom povjerenstvu na čijem se području namjerava promatrati izbore, najkasnije 5 dana prije dana održavanja izbora.

Službene iskaznice promatrača

Članak 121.

(1) Službenu iskaznicu promatraču izdaje i uručuje nadležno županijsko izborno povjerenstvo na čijem se području izbiri promatraju, a za stranog promatrača iskaznicu izdaje i uručuje Državno izborno povjerenstvo. Promatrač je dužan nositi vidljivo istaknutu službenu iskaznicu za cijelo vrijeme promatranja izbornog postupka i rada izbornog tijela.

(2) Ako nadležno izborno povjerenstvo promatraču nije izdalo iskaznicu, promatrač će se identificirati rješenjem nadležnoga županijskog izbornog povjerenstva kojim je promatraču odobreno promatranje izbora političkoj stranci, odnosno udruzi te osobama iz članka 119. stavka 2. ovoga Zakona, a strani promatrač odobrenjem Državnog izbornog povjerenstva.

Promatranje rada biračkog odbora

Članak 122.

(1) Promatrač koji promatra rad biračkog odbora ima pravo biti nazočan radu biračkog odbora od pripremanja biračkog mjesta prije njegova otvaranja, za vrijeme glasovanja, prebrojavanja glasačkih listića i utvrđivanja rezultata glasovanja te ispunjavanja zapisnika o radu biračkog odbora.

(2) Promatraču je dopušteno stavljati obrazložene primjedbe na rad biračkog odbora u zapisnik o radu biračkog odbora ili ih u pisanom obliku priložiti tom zapisniku.

(3) Birački odbor dužan je primiti pisanu primjedb promatrača i priložiti je zapisniku o radu biračkog odbora i o tome izdati potvrdu.

(4) Promatrač smije dolaziti i odlaziti s biračkog mjesta, ne remeteći postupak glasovanja i rad biračkog odbora.

(5) Promatrač ne smije odgovarati na upite birača, a u slučaju da mu se birač obrati, dužan je uputiti ga predsjedniku ili članu biračkog odbora.

Promatranje rada izbornog povjerenstva

Članak 123.

(1) Promatrač ima pravo biti nazočan radu nadležnog izbornog povjerenstva za vrijeme održavanja sjednica te upozoravati na uočene nepravilnosti.

(2) Promatračima je dopušteno stavljati obrazložene primjedbe na rad izbornog tijela i dužni su ih u pisanom obliku priložiti zapisniku o radu tog izbornog tijela.

(3) Promatrač ima pravo zahtijevati presliku ili prijepis zapisnika o radu izbornog tijela čiji je rad promatrao te ima pravo biti nazočan primopredaji izbornog materijala.

Ovlasti izbornih tijela prema promatračima

Članak 124. i članak 125.

(1) Izorno tijelo čiji se rad promatra ne smije isključiti promatranje, ali smije ograničiti broj promatrača, ako nedostatak prostora ili drugi razlozi ne dopuštaju istovremeno promatranje svim promatračima. Političkim strankama, biračima koji su predložili kandidate, nevladinim udrugama i međunarodnim organizacijama mora se omogućiti da imaju najmanje po jednog promatrača na biralištu ili pri izbornom tijelu.

(2) Izborna tijela dužna su promatračima omogućiti promatranje i praćenje svog rada.

(3) Promatrač ima pravo promatranja cjelokupnog izbornog postupka i pravo uvida u cjelokupni izborni materijal sve do proglašenja službenih konačnih rezultata izbora.

(1) Promatrač ne smije ometati rad izbornog tijela.

(2) Predsjednik izbornog tijela usmeno će opomenuti promatrača koji ometa rad izbornog tijela. Ako promatrač unatoč opomeni nastavi s ometanjem, predsjednik izbornog tijela ovlašten je naložiti njegovo udaljavanje.

(3) Promatrač ne smije tonski ili video snimati rad izbornog tijela. Također, ne smije nositi bilo kakve oznake, fotografije kandidata ili druge promidžbene materijale te na bilo koji drugi način utjecati na birače.